

**"MENGGARAP CABARAN REVOLUSI INDUSTRI 4.0
MENUJU NEGARA BERPENDAPATAN TINGGI"**

26-27 SEPTEMBER 2018

FAKULTI EKONOMI DAN PENGURUSAN
UNIVERSITI KEBANGSAAN MALAYSIA
&
HOTEL BANGI - PUTRAJAYA
BANDAR BARU BANGI, SELANGOR, MALAYSIA

Anjuran:
FAKULTI EKONOMI DAN PENGURUSAN
UNIVERSITI KEBANGSAAN MALAYSIA

Dengan Kerjasama:
YAYASAN TUN ISMAIL MOHAMED ALI
UNIVERSITI KEBANGSAAN MALAYSIA

PROSIDING / *PROCEEDINGS OF*
PERSIDANGAN KEBANGSAAN EKONOMI MALAYSIA
THE MALAYSIAN NATIONAL ECONOMIC CONFERENCE

ISSN: 2231-962X

2018

Editor:
Dr. Hazrul Shahiri
Dr. Mohd Adib Ismail

DITERBITKAN OLEH / *PUBLISHED BY*
PUSAT PENGAJIAN EKONOMI
FAKULTI EKONOMI DAN PENGURUSAN
UNIVERSITI KEBANGSAAN MALAYSIA

DICETAK OLEH / *PRINTED BY*
PENERBIT UKM
UNIVERSITI KEBANGSAAN MALAYSIA

Cetakan Pertama / First Printing 2018
Hak Cipta/ Copyright---Fakulti Ekonomi dan Pengurusan
Universiti Kebangsaan Malaysia

Hak cipta terpelihara. Tiada bahagian daripada terbitan ini boleh diterbitkan semula, disimpan untuk pengeluaran atau ditukarkan ke dalam sebarang bentuk atau dengan sebarang alat juga pun, sama ada dengan cara elektronik, gambar serta rakaman dan sebagainya tanpa kebenaran bertulis daripada Fakulti Ekonomi dan Pengurusan UKM terlebih dahulu.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopy, recording, or any information storage and retrieval system, without permission in writing from the Faculty of Economics and Management UKM.

Diterbitkan di Malaysia oleh / *Published in Malaysia by*
PUSAT PENGAJIAN EKONOMI
FAKULTI EKONOMI DAN PENGURUSAN UKM
43600 UKM BANGI, Selangor D.E, Malaysia
<http://www.ukm.my/fep>
e-mel: pppe@ukm.edu.my

Dicetak di Malaysia oleh / *Printed in Malaysia by*
PENERBIT UKM
UNIVERSITI KEBANGSAAN MALAYSIA
43600 UKM Bangi, Selangor D.E., Malaysia

Perpustakaan Negara Malaysia

Data-Pengkatalogan-dalam-Penerbitan
Cataloguing-in-Publications Data

Prosiding Persidangan Kebangsaan Ekonomi Malaysia Ke – 13, 2018.
Menggarap Cabaran Revolusi Industri 4.0 Menuju Negara Berpendapatan Tinggi

ISSN 2231-962X

9 772231 962006 >

LATAR BELAKANG PERKEM / ABOUT PERKEM

Persidangan Kebangsaan Ekonomi Malaysia (PERKEM) merupakan siri seminar tahunan anjuran Pusat Pengajian Ekonomi, Fakulti Ekonomi dan Pengurusan, Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM). Persidangan ini menyediakan platform kepada para penyelidik, pembuat dasar dan mereka yang berminat untuk mengikuti dan mengetahui perkembangan ekonomi Malaysia secara lebih dekat melalui pembentangan hasil-hasil penyelidikan yang memberi tumpuan terhadap pelbagai persoalan berkaitan pertumbuhan, pembangunan ekonomi dan persekitaran perniagaan. Melalui persidangan ini, selain menambah khazanah ilmu dalam bidang ekonomi dan perniagaan, dapatan kajian yang dibentangkan dapat dijadikan panduan dan rujukan kepada mereka yang terlibat dalam menyediakan rancangan-rancangan pembangunan pada masa hadapan, khususnya yang melibatkan ekonomi Malaysia.

The Malaysian National Economic Conference (PERKEM) is an annual seminar series organized by School of Economics, Faculty of Economics and Management, The National University of Malaysia (UKM). This conference provides a platform for researchers, policy makers and those who are interested to know and keep trail regarding Malaysia's economic development through the presentation of research findings that focus on various issues pertaining to economic development, growth and business environment. Through this conference, apart from adding to the body of knowledge in economics and business discipline, findings from presented papers are useful as reference point for those involved in preparing future development plans, especially with regards to the Malaysian economic.

Prosiding PERKEM dan Jurnal Ekonomi Malaysia

Kertas kerja persidangan akan diterbitkan di dalam prosiding PERKEM.

Kertas kerja juga boleh dipertimbangkan untuk diterbitkan dalam Jurnal Ekonomi Malaysia. Jurnal Ekonomi Malaysia diterbitkan oleh Penerbit UKM dan diindeks oleh Scopus.

Conference papers will be published in PERKEM proceedings.

Papers may also be considered for publication in Jurnal Ekonomi Malaysia (the Malaysian Journal of Economics). Jurnal Ekonomi Malaysia is published by Penerbit UKM and indexed by Scopus.

KATA PENGANTAR / PREFACE

Alhamdulillah, rasa syukur dirafakkan kepada Allah S.W.T. kerana dengan keizinan-Nya Prosiding Persidangan Kebangsaan Ekonomi Malaysia dapat disempurnakan penerbitannya bersempena PERKEM Ke – 13 2018 yang berlangsung di Universiti Kebangsaan Malaysia dan Hotel Bangi-Putrajaya, Selangor.

Tujuan penerbitan prosiding ini adalah sebagai bahan bacaan dan rujukan kepada peserta PERKEM Ke – 13 2018. Selain itu, ia memberi peluang kepada yang tidak berkesempatan untuk menghadiri persidangan kali ini untuk sama-sama mengutip ilmu dari kertas-kertas kerja yang telah dibentangkan. Persidangan ini merupakan acara tahunan Pusat Pengajian Ekonomi, Fakulti Ekonomi dan Pengurusan, UKM. Ia memberi ruang kepada para penyelidik, pembuat dasar dan individu membentangkan hasil penyelidikan masing-masing dan berbincang mengenai isu semasa berkaitan ekonomi Malaysia secara khususnya.

Tema PERKEM kali ini adalah '*Menggarap Cabaran Revolusi Industri 4.0 Menuju Negara Berpendapatan Tinggi*'. Tema ini menyokong usaha dalam merealisasikan Malaysia sebagai sebuah negara ekonomi berpendapatan tinggi dalam berdepan cabaran revolusi industri 4.0. Bagi mencapai sasaran tersebut, perkembangan ekonomi dan transformasi dasar yang digariskan perlu berlaku secara holistik, keterangkuman kekayaan dan keterangkuman pertumbuhan tanpa mengabaikan semua golongan sasaran serta transformasi dasar yang bersifat futuristik yang mengetengahkan peranan belia dan golongan muda sebagai pelapis di masa akan datang.

Sebanyak 80 kertas kerja telah dimuatkan dalam prosiding ini yang disusun berdasarkan sesi pembentangan dan tema-tema yang ditentukan. Tema-tema tersebut disusun dalam beberapa tema umum berasaskan bidang kajian. Ia meliputi i) Ekonomi dan Kewangan Islam, ii) Zakat, Wakaf dan Dana Khalayak, iii) Pembangunan Kemahiran dan Latihan Sumber Manusia iv) Kelestarian Fiskal dan Kewangan, v) Integrasi Ekonomi dan Perdagangan Antarabangsa, vi) Ekonomi Pelancongan dan Alam Sekitar, vii) B40, Kos Sara Hidup dan Kesejahteraan Masyarakat. Kepelbagaian tema dan bidang ekonomi yang dibincangkan dapat memberi peluang yang seluasnya kepada peserta persidangan dan pembaca untuk menatapi pelbagai hasil penyelidikan dan penemuan baharu. Dapatan ini amat bermanfaat kepada penggubal dasar dan pengkaji akan datang.

Semoga prosiding ini dapat memberi manfaat kepada negara dan bangsa. Sekian, terima kasih

Senarai Penilai / *List of Reviewers* PERKEM Ke – 13 2018

Abu Hanifah Ayob	Mustazar Mansur
Azmafazilah Jauhari	Nafisah Mohammed
Azrina Abdullah Al-Hadi	Noorasiah Sulaiman
Doris Padmini S. Selvaratnam	Norain Mod Asri
Fathin Faizah Said	Norlin Khalid
Hairunnizam Wahid	Norshamliza Chamhuri
Hazrul Izuan Shahiri	Riayati Ahmad
Lai Wei Sieng	Roziana Baharin
Liew Chei Siang	Siti Hajar Mohd Idris
Mohd Adib Ismail	Tamat Sarmidi
Mohd Ali Mohd Noor	Zulkefly Abdul Karim
Mohd Nasir Saukani	

Prosiding / Proceedings of

**PERSIDANGAN KEBANGSAAN EKONOMI MALAYSIA
PERKEM KE – 13 2018
THE MALAYSIAN NATIONAL ECONOMIC CONFERENCE
13th PERKEM 2018**

26 – 27 September 2018

Hotel Bangi-Putrajaya, SELANGOR, MALAYSIA

ISSN: 2231-962X

2018

PERSIDANGAN / CONFERENCE

Tema utama persidangan pada tahun 2018 ialah “*Menggarap Cabaran Revolusi Industri 4.0 Menuju Negara Berpendapatan Tinggi*”.

Perkara yang akan menjadi fokus perbincangan persidangan merangkumi tiga aspek penting yang menjadi tunjang persidangan kali ini iaitu:

- pertumbuhan ekonomi yang holistik,
- pertumbuhan inklusif, dan
- kelestarian pembangunan.

Bertunjangkan tiga aspek penting tersebut, PERKEM 13 meneruskan kelangsungan dengan menyediakan platform pertemuan kepada semua pihak termasuk para penyelidik, pentadbir, pelaksana dasar, pihak swasta dan semua pihak yang berminat untuk sama-sama berbincang dan berkongsi ilmu dalam memperkukuhkan lagi dasar dan program pembangunan negara.

The main conference theme in year 2017 is “Sustainable Economic Development: Towards Holistic, Inclusive and Futuristic Policy Transformation”.

The subject matter that will be the focus of the conference discussions will cover three important aspects that will be the cornerstone of the conference this time, namely:

- *holistic economic growth,*
- *inclusive growth, and*
- *development sustainability.*

Given these three important aspects, PERKEM 13 continues to provide a platform for all parties including researchers, administrators, policymakers, the private sector and all interested parties to collaborate and share knowledge in strengthening national development policies and programs.

SUB-TEMA / *SUB-THEMES*

- 1. Ekonomi dan Kewangan Islam**
- 2. Zakat, Wakaf dan Dana Khalayak**
- 3. Pembangunan Kemahiran dan Latihan Sumber Manusia**
- 4. Kelestarian Fiskal dan Kewangan**
- 5. Integrasi Ekonomi dan Perdagangan Antarabangsa**
- 6. Ekonomi Pelancongan dan Alam Sekitar**
- 7. B40, Kos Sara Hidup dan Kesejahteraan Masyarakat**

KANDUNGAN

Kandungan

ix

Prakata

xviii

TEMA 1 : EKONOMI DAN KEWANGAN ISLAM

1	Faktor-Faktor Yang Mempengaruhi Permintaan Produk Halal Secara Talian <i>Mathew Anak Ching & Mohd. Ali Mohd. Noor</i>	1 - 13
2	Do Bankruptcy Profiles of Islamic Banks Differ Across Organizational Structure? Evidence from Malaysia <i>Nik Nurul Hidayah Nik Zainuddin, S.Shahida, Ahmad Azam Sulaiman@Mohamad</i>	14 – 27
3	Penglibatan Pekebun Kecil Sawit dalam Perniagaan dan Keusahawanan: Kajian di Teluk Intan, Perak <i>Abdullah Azizi Asnari, Hairunnizam Wahid</i>	28 – 42
4	Bitcoin Risks from Shariah Perspective <i>Safiah Binti Mohamad, Mariani Abd Majid, Nik Abdul Rahim Nik Abdul Ghani</i>	43 – 53
5	Faktor Penentu Kecekapan dan Produktiviti Firma Pembekal Barangan Makmal di Malaysia <i>Zafirah Chek, Mohd Ali Mohd Noor</i>	54 – 60
6	Fintech (Blockchain) dan Pengurusan Zakat di Malaysia <i>Siti Nabihah Esrati, Shifa Mohd Nor, Mariani Abdul Majid</i>	61 -75
7	Kefahaman Konsep Asas Takaful Terhadap Agen Takaful Di Sekitar Bangi, Selangor <i>Nur Syairah Bt Mohamed Haris, Hendon Bt Redzuan</i>	76 – 83
8	Faktor - Faktor Yang Mempengaruhi Permintaan Jongkong Dan Dinar Emas Dalam Kalangan Masyarakat Islam Di Malaysia <i>Muhammad Syafiq Ramlan, Mohd Ali Mohd Noor</i>	84 – 89
9	Investment Account Platform (IAP): Opportunities and Challenges <i>Farah Athiqah Farit, Mariani Abdul Majid, Shifa Mohd Nor</i>	90 – 102
11	Pulangan Pelaburan Dalam Pendidikan Lanjutan Ke Atas Perkembangan Kerjaya Pegawai Tadbir dan Diplomatik <i>Jaswan Mulop</i>	111 –122

12	Gerbang Pembayaran e-Dagang dalam Segmen Pembayaran P2B Menurut Perspektif Islam <i>Muhammad Azim Ismail, Mohd Adib Ismail, Muhammad Hakimi Mohd Shafiai</i>	123 –134
13	Does Tourism Induce Crime in Malaysia? Questing After Truth Through Empirical Investigation <i>Mori Kogid, Dullah Mulok, Jaratin Lily, Rozilee Asid</i>	135 –142
14	Permintaan Terhadap Takaful: Sorotan Literatur <i>Nuraeni Buwathy, Rubayah Yakob</i>	143 - 152
15	Waqf Based Pension Model: A Conceptual Proposition <i>Muhammad Ubaidillah Mustaghfirin, Mohd Adib Ismail, Mohd Ali Mohd Noor</i>	153 –172

TEMA 2 : ZAKAT, WAKAF DAN DANA KHALAYAK

1	Persepsi Asnaf Orang Asli Terhadap Agihan Bantuan Zakat Oleh Lembaga Zakat Selangor (LZS): Kajian Di Perkampungan Orang Asli Daerah Sepang, Selangor. <i>Norhapizah Ismail, Hairunnizam Wahid, Mohd Ali Mohd Noor</i>	173 - 185
2	Pola Perbelanjaan dan Cadangan Penentuan Haddul Kifayah Mahasiswa Institusi Pengajian Tinggi: Kajian di Kuala Terengganu, Terengganu <i>Che Wan Maisarah Che Wan Ismail, Hairunnizam Wahid, Mohd Ali Mohd Noor</i>	186 - 199
3	Persepsi dan Tahap Pengetahuan Peserta dan Agen Takaful Terhadap Pelaksanaan Zakat Takaful:Kajian di Shah Alam, Selangor <i>Nur Amirah Binti Jaafar, Hairunnizam Wahid, Mohd Ali Mohd Noor</i>	200 - 214
4	Persepsi Golongan Miskin Terhadap Kemiskinan Dan Implikasinya Dalam Merealisasi Pembangunan Nilai Islam: Kajian Terhadap Penduduk Miskin Bandar Kota Bharu, Kelantan <i>Nor Ayuni Mohamad Zulkifli, Hairunnizam Wahid, Mohd Ali Mohd Noor</i>	215 - 227
5	Pembayaran Zakat Melebihi Kadar Kewajipan Zakat: Kajian Dalam Kalangan Kakitangan Kerajaan Di Jabatan Agama Islam Melaka, Melaka <i>Siti Zulaikha Binti Nasir, Hairunnizam Bin Wahid, Mohd Ali Mohd Noor</i>	228 –244
6	Persepsi Asnaf Terhadap Tadbir Urus Zakat Serta Peranan Masjid : Kajian Terhadap Lembaga Zakat Selangor (Lzs) Cyberjaya <i>Nur Farahanis Abas, Hairunnizam Wahid, Mohd Ali Mohd Noor</i>	245–258

7	Potensi Aplikasi Teknologi Blockchain Dalam Pengurusan Zakat Di Negeri Sembilan <i>Nur Syahirah Binti Mohd Noh, Mohd Ali Mohd Noor, Mohd Shahid Bin Mohd Noh</i>	259–267
9	Isu Pemilikan Dalam Amalan Pembayaran Zakat Perniagaan: Kajian Terhadap Institusi Koperasi Di Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur <i>Nasrul Shafiq Ashraf Jaafar, Hairunnizam Wahid, Mohd Ali Mohd Noor</i>	284–294
10	Faktor-faktor yang Mempengaruhi Keberkesanan Projek Taman Desa Asnaf Fakir Miskin di Perlis <i>Nor Jannatul Farhana Mohd Zambri, Mohd. Ali Mohd Noor, Hairunnizam Wahid</i>	295–305
11	Jangkaan Kepatuhan Membayar Zakat Perniagaan Di Kalangan Usahawan Di Selangor: Cadangan Menggunakan Peranti Bizzakat <i>Ahmad Syakir bin Rurol Mukhan, Mohd Ali Mohd Noor, Hairunnizam Wahid</i>	306–313
13	Pembangunan Tanah Wakaf Secara Penswastaaan : Kajian Terhadap Projek Menara Imarah Wakaf oleh Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan <i>Norliza Md Nuruddin, Hairunnizam Wahid, Aisyah Abdul-Rahman</i>	329 –341
14	Persepsi Pesakit terhadap Peranan Dana Zakat Membiayai Kos Rawatan Perubatan Asnaf: Kajian di Pusat Perubatan Universiti Kebangsaan Malaysia (PPUKM) <i>Nur Farahana Saripudin, Hairunnizam Wahid, Mohd Ali Mohd Noor</i>	342 –352
15	Pembiayaan Rawatan Pesakit Dialisis Melalui Dana Zakat: Kajian Terhadap Asnaf <i>Al-Gharimin</i> Perubatan Tajaan Lembaga Zakat Selangor <i>Siti Nuriatul Husna Mohd Nashruddin, Hairunnizam Wahid</i>	353-365
16	Peranan Institusi Masjid Dan Pondok Dalam Memberikan Kefahaman Tentang Fatwa Zakat Pendapatan: Satu Kajian Terhadap Masyarakat Di Mukim Kenering Dan Gerik, Perak <i>Muhammad Mustaqim Mohd Tarmizi, Hairunnizam Wahid</i>	366-376
17	Kefahaman dan Kesedaran Membayar Zakat Perniagaan: Kajian terhadap Peniaga Kecil di Bandar Tun Razak, Kuala Lumpur <i>Nur Najihah Zilani, Hairunnizam Wahid, Mohd Ali Mohd Nor</i>	377-388
18	Pengaruh Kualiti Hidup Terhadap Pendapatan Fakir Miskin: Kajian kes Di Raub Pahang <i>Nur Shahida Samsudin, Mohd Ali Mohd Nor, Hairunnizam Wahid</i>	389-398

19	Peranan Pelaksana Pembantu Tadbir Kewangan Dalam Peningkatan Kutipan Zakat Pendapatan Melalui Mekanisme Potongan Gaji <i>Kamarul Azlan Bin Mustaffa, Hairunnizam Wahid, Mohd Ali Mohd Nor</i>	399-410
20	Kesan Kefahaman Fatwa Zakat Pendapatan Terhadap Gelagat Membayar Zakat Pendapatan: Kajian di Politeknik Ungku Omar Ipoh, Perak <i>Mohamed Hanif Mohamed Nor, Hairunnizam Wahid, Mohd Ali Mohd Nor</i>	411-423
21	Perakaunan untuk Aset Wakaf, Zakat dan Baitulmal oleh Majlis Agama Islam Negeri di Malaysia: Satu Cadangan Kerangka Kerja Syariah <i>Hairunnizam Wahid, Mohd Fairus Mohd Salleh, Azlina Ahmad, Norida Basnan, Azizah Mohd Harun, Ainol Basirah Abdul Wahab</i>	424-438

TEMA 3 : PEMBANGUNAN KEMAHIRAN DAN LATIHAN SUMBER MANUSIA

1	Do Technological Change and Human Capital Lead to Economic Growth? Evidence from Indonesia <i>Mutia Wahyuni, Doris Padmini S. Selvaratnam, Roziana Bahrin</i>	439 - 446
2	Potensi Kebolehpasaran Bakal Siswazah Fakulti Ekonomi Dan Pengurusan (FEP), UKM <i>Nur Ain Darol Baha, Mustazar Mansur, Mohd Adib Ismail</i>	447 –459
3	Analisis Hubungan Antara Pekerja Asing Dan Pengangguran Di Malaysia <i>Siti Nor Silmi Nordin, Ishak Yussof, Hazrul Izuan Shahiri</i>	460–471
4	Mismatch and Unemployed in Malaysia Labour Market <i>Rusmawati Said, Salwaty Jamaludin, Normaz Wana Ismail, Ahmad Zubaidi Baharumshah</i>	472 –484
5	Pengaruh Pusingan Kerja Terhadap Perkembangan Kerjaya Pegawai Perkhidmatan Tentera Laut Diraja Malaysia <i>Kamal Azri Husin, Hazrul Shariri, Azrina Abdullah Al-Hadi</i>	485 –496
6	Pusing Ganti Pekerja Kilang Elektrik dan Elektronik (E&E) di Pulau Pinang <i>Nur Alia Amalina Zainol Abidin, Abdul Rasyid Kasim, Jacqueline Liza Fernandez</i>	497 –507
7	Dominasi Buruh Indonesia Dalam Operasi Perladangan Di Felda: Dekomposisi Gaji Antara Kumpulan Buruh Lain <i>Ahmad Fitri Hakim Ibrahim, Hazrul Izuan Shahiri, Azrina Abdullah Al-Hadi</i>	508-521

8	Factor Accumulation vs TFP Growth in Asia: A Panel Cointegration Analysis <i>Subramaniam Munusamy, Yogambigai Rajamoorthy, Seena Biju</i>	522-528
9	Kesan Gaji Minimum Ke Atas Produktiviti Buruh: Analisis Antara Industri <i>Mohd Khairol Rasit, Noorasiah Sulaiman, Mohd Nasir Saukani</i>	529-543
10	Determining Factors Of Labour Participation In The Agriculture Sector In Malaysia <i>L Vani Loganathan, Lai Wei Sieng, Ishak Yusoff</i>	544-553

TEMA 4 : KELESTARIAN FISKAL DAN KEWANGAN

1	Determinants of Capital Expenditure (CAPEX) in Malaysian Palm Oil Industries: Panel Data Analysis <i>Afza Asyura Mohd Hisham, Zulkefly Abdul Karim, Norlin Khalid</i>	554-565
2	Fiscal Discipline In The ASEAN-3: New Evidence From Nonlinear ARDL Approach <i>Lee Chee Loong, Riayati Ahmad, Norlin Khalid, Zulkefly Abdul Karim</i>	566 –588
3	Pengurusan Kewangan Efektif Tadika <i>Izad Firdaus Yaakob, Aisyah Abdul Rahman, Syajarul Imna Mohd Amin</i>	589 - 602
4	Penilaian Prestasi Perbankan Islam Melalui Pendekatan Analisis Camel <i>Ahmad Azam Sulaiman @ Mohamad, Nur Syakirah Mustapha Kamal, Wardah Al-Hamra Kamaruzaman</i>	603 –614
5	The Fiscal Policy Reaction Function in Malaysia: The Asymmetric Impact of Debt and Output Gap to Primary Balance <i>Wan Farisan Wan Sulaiman, Zulkefly Abd. Karim, Norlin Khalid, Riayati Ahmad</i>	615 - 625
6	Impak Skim Subsidi Terhadap Pengeluaran Padi Di Kawasan Muda: Pendekatan ARDL <i>Zulkifli Abdul Rahim, Nor Asmat Ismail</i>	626 –634
7	Personal Bankruptcy and Household Consumption Patterns in Malaysia <i>Toh Siaw Mien, Rusmawati Said</i>	635 –652
8	Factors Affecting Microcredit Quality In Malaysia <i>Thilagarani Selvaraj, Zulkefly Abdul Rahim, Aisyah Abdul-Rahman, Norshamliza Chamburi</i>	653 –660
9	The Government Revenue and Expenditure Causal Nexus: A Bootstrap Rolling Window Approach <i>Riayati Ahmad, Norlin Khalid</i>	661 –672

TEMA 5 : INTEGRASI EKONOMI DAN PERDAGANGAN ANTARABANGSA

1	Indeks Keterangkuman Kewangan: Kaedah Bukan-Parametrik Dan Parametrik <i>Rosmah Nizam, Zulkefly Abdul Karim, Tamat Sarmidi, Aisyah Abd Rahman</i>	673 –685
2	Kejayaan Dan Kegagalan Francais Malaysia Di Pasaran Antarabangsa <i>Noor Diyanti Adzhari, Mohd Hizam Hanafiah, Noorasiah Sulaiman</i>	686 –699
3	Determinants Of Online Shopping Behaviour Among Generation Y Towards Taobao <i>Annie Yong Ing Ing, Nuraishah binti Raimee, Wong Teck Keong, Mahendra Kumar a/l Chelliah, Jeya Santhini a/p Appannan, Chan Kar Wai, Lee Wan Joey</i>	700 –707
4	Driving Forces for SMEs in Thriving the Digital Economy in Malaysia <i>Raymond Ling Leh Bin, Aye Aye Khin, Yogambigai a/p Rajamoorthy, Goh Yann Ling</i>	708 - 714
5	Customs Tax And Its Role In Iraq Budget <i>Ahmed Kadhum Jawad Al-Sultani, Tamat Sarmidi, Junaidah Hasan</i>	715- 725
6	Impact of the Global Financial Crisis on Foreign Direct Investment in Malaysia <i>Mustafa Ibrahim, Lai Wei Sien, Harul Izwan</i>	726– 735
7	Kesan Upah Minimum ke atas Guna Tenaga dan Harga Pengguna: Peranan Pengubahsuaian Produktiviti Buruh dan Jam Bekerja <i>Nur Hazwani Jamaluddin, Chung-Khain Wye, Tamat Sarmidi</i>	736 –753
8	Produk Negara Thailand sebagai Jualan Utama di Sempadan: Satu Tinjauan di Arked Niaga Padang Besar, Perlis <i>Siti Noridayu Abd. Nasir</i>	754 –760

TEMA 6 : EKONOMI PELANCONGAN DAN ALAM SEKITAR

1	Persepsi Masyarakat Terhadap Status Hotel Patuh Syariah Berdasarkan Piawaiian Malaysia: Satu Kajian Di Hotel Tenera Bangi, Selangor <i>Abdul Rahman Hamzah, Hairunnizam Wahid</i>	761 –774
2	Malaysia Sebagai Negara Oic Dalam Industri Pelancongan Islam : Satu Kajian Empirikal <i>Muhammad Aminuddin Abdul Majid, Norlin Khalid</i>	775– 789

TEMA 7 : B40, KOS SARA HIDUP DAN KESEJAHTERAAN MASYARAKAT

1	Assessing On The Impact Of Higher Housing Price On Fertility <i>Wang Li Wong, Chin Lee, Kelly Kai Seng Wong</i>	790– 801
2	An Analysis On Income Distribution Among Household In Malaysia Using Multilevel Modelling <i>Imee Shahnaz Mohd Bashah, Noorasiah Sulaiman, Mohd Nasir Mohd Saukani</i>	802- 814
3	Kemudahan Asas Peralatan Rumah Dalam Kalangan Isirumah Fakir Dan Miskin: Kajian Di Selangor <i>Siti Nasibah Md Nor, Hairunnizam Wahid</i>	815– 828
4	Persepsi Pelajar Fakulti FEP Terhadap Perkhidmatan Bas UKM” <i>Wan Nuur Wan Mansor, Norain Binti Mod Asri, Norshamliza Binti Chamhuri</i>	829 – 842
5	Faktor-Faktor Budaya Dan Sosial Ke Atas Perbelanjaan Belia Melayu Bandar <i>Nur Jannah Bukhari, Kim Keum Hyun, Aida Idris</i>	843 – 853
6	Faktor-Faktor Yang Mempengaruhi Jumlah Pinjaman Isi Rumah Di Malaysia <i>Fatin Syarmimi Hasan, Norlin Khalid</i>	854 – 866
7	Perkhidmatan Berasaskan Teknologi Kewangan (Fintech): Kajian Ke Atas Skim Simpanan Pendidikan Nasional (SSPN-I Plus) <i>Siti Madiyah Binti Salim, Rubayah Yakob, Mohd Hafizuddin Syah B.A.M</i>	867 – 883
8	Analisis Tahap Pengetahuan Golongan Isi Rumah B40 Terhadap Perlindungan Takaful Mikro <i>Suriadi Uddin, Hafizuddin-Syah, B.A.M¹, Rubayah Yakob</i>	884 – 898
9	Kesan Upah Minimum Ke Atas Guna Tenaga Dan Harga Pengguna: Peranan Pengubahsuaian Produktiviti Buruh Dan Jam Bekerja <i>Nur Hazwani Jamaluddin, Chung-Khain Wye , Tamat Sarmidi</i>	899 – 917
10	Cabaran Penyediaan Rumah Mampu Milik Oleh Koperasi Di Malaysia <i>Mohd. Nusi Abdul Rahman, Shahida Shahimi, Mohd. Adib Ismail</i>	918-927

Isu Pemilikan Dalam Amalan Pembayaran Zakat Perniagaan: Kajian Terhadap Institusi Koperasi Di Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur

NASRUL SHAFIQ ASHRAF JAAFAR
Universiti Kebangsaan Malaysia

HAIRUNNIZAM WAHID
Universiti Kebangsaan Malaysia

MOHD ALI MOHD NOOR
Universiti Kebangsaan Malaysia

ABSTRAK

Zakat Perniagaan ialah zakat yang wajib dikeluarkan hasil daripada harta perniagaan sama ada berasaskan pembuatan, perlombongan, perikanan, perkapalan, pertanian, perkhidmatan atau sebagainya dengan niat untuk diperniagakan, sama ada dalam bentuk perniagaan persendirian, pekongsian sesama Islam atau dengan dengan bukan Islam, perniagaan semua jenis syarikat, koperasi atau perniagaan saham dan sebagainya. Dengan perantaraan Angkatan Kebangsaan Koperasi Malaysia Berhad (ANGKASA) sebagai wakil mengutip zakat bagi pihak Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur (MAIWP) merupakan pemangkin dalam membantu meningkatkan kutipan zakat terutamanya zakat perniagaan. Kajian ini menggunakan kaedah kualitatif dan kuantitatif iaitu antaranya menemubual pensyarah dan wakil-wakil koperasi yang berkenaan dan berdasarkan beberapa data yang berkaitan yang didapati daripada laporan zakat Pusat Pungutan Zakat, Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur (PPZ-MAIWP) dan Suruhanjaya Koperasi Malaysia (SKM). Hasil kajian mendapati tahap kesedaran koperasi di Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur masih di tahap sederhana. Hasil kajian juga mendapati terdapat beberapa isu yang menjadi halangan kepada koperasi dalam aspek pembayaran zakat perniagaan. Beberapa cadangan dan implikasi dasar juga turut dibincangkan dalam kajian ini.

Kata Kunci: ANGKASA, Koperasi, Zakat Perniagaan

ABSTRACT

Business Zakat is the obligatory zakat derived from business property whether based on manufacturing, mining, fishery, shipping, agriculture, services or otherwise with intent to trade, either in the form of private business, partnership with other Muslims or with non-Muslims, all type of company business, cooperative or stock business etc. With the appointment of Angkatan Koperasi Kebangsaan Malaysia Berhad (ANGKASA) as the representative of zakat on behalf of the Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur (MAIWP), it is a catalyst in helping to increase the collection of zakat especially business zakat. This study uses qualitative and quantitative methods, among them interviewing lecturers and representatives of the cooperative concerned and based on some relevant data obtained from various reports of zakat PPZ-MAIWP and SKM. The findings show that the level of cooperative awareness in the Federal Territory of Kuala Lumpur is still moderate. The findings also found that there were some issues that became obstacles to cooperatives in the aspect of paying zakat business. Some suggestions and policy implications are also discussed in this study.

Keywords: ANGKASA, Co-operative, Zakat

PENGENALAN

Koperasi adalah sesuatu pertubuhan berdaftar dengan Suruhanjaya Koperasi Malaysia (SKM) di bawah Akta Koperasi 1993, yang bermatlamatkan untuk meningkatkan kepentingan ekonomi anggota-anggotanya mengikut prinsip-prinsip koperasi. Koperasi adalah sebuah organisasi yang dimiliki oleh anggota-anggotanya dimana ahli lembaga pengarah adalah dilantik daripada anggota itu sendiri yang berteraskan prinsip asas

kekeluargaan. Dalam kajian ini, persoalan kajian yang timbul adalah sejauh mana wujudnya kesedaran pihak koperasi dalam membayar zakat perniagaan. Kajian ini dijalankan ke atas koperasi disebabkan koperasi mempunyai satu keunikan dimana entiti pemilik adalah bergantung pada anggotanya sendiri. Setiap setahun akan berlakunya proses pengundian untuk mengekalkan ahli lembaga koperasi (ALK) yang lama ataupun memasukan ahli lembaga koperasi yang baru. Setiap anggota koperasi mempunyai satu (1) undi bila berlakunya proses pengundian terbabit. Setiap koperasi terdiri daripada sembilan (9) hingga dua belas (12) orang ahli lembaga koperasi dan tiga daripadanya berjawatan pengerusi, setiausaha dan bendahari dan bakinya adalah ahli lembaga koperasi biasa. Pada kebiasaannya juga, koperasi juga akan melantik tiga (3) orang dari anggota koperasi untuk menjadi juruaudit dalaman bagi memastikan tidak berlakunya salah guna dana atau kuasa oleh ahli lembaga terbabit. Laporan juruaudit dalaman akan disampaikan kepada setiap anggota koperasi sebelum berlakunya Mesyuarat Agung Tahunan. Kesan daripada pelantikan ahli lembaga pengarah yang sentiasa berubah setiap tahun akan menyebabkan proses membayar zakat perniagaan turut terganggu disebabkan perbezaan pendapat diantara ahli lembaga lama dan ahli lembaga yang baru.

Zakat merupakan ibadah wajib termasuk dalam rukun ketiga (3) bagi lima (5) rukun Islam dan wajib ditunaikan bagi seseorang yang beragama Islam. Zakat daripada aspek bahasa bermaksud bersih, suci, subur dan berkembang yang membawa pengertian zakat membersihkan harta dan membersihkan diri orang kaya dari sifat kedekut dan bakhil. Manakala daripada aspek syarak pula, zakat bermaksud mengeluarkan sebahagian harta tertentu diberikan kepada asnaf yang berhak menerimanya setelah memenuhi syarat-syarat yang telah ditetapkan oleh syarak. Sepertimana firman Allah SWT bermaksud:

“ Ambillah zakat dari sebahagian harta mereka, dengan zakat itu kamu membersihkan dan menyucikan mereka, dan berdoalah untuk mereka. Sesungguhnya doa kamu itu menjadi ketenteraman jiwa buat mereka. Dan Allah Maha Mendengar lagi Maha Mengetahui”

Zakat Perniagaan ialah zakat yang wajib dikeluarkan hasil daripada harta perniagaan sama ada yang melibatkan barangan atau perkhidmatan. Zakat perniagaan juga adalah satu hasil usaha yang dikenakan zakat apabila telah cukup syarat-syarat. Nisab dan pembayaran zakat adalah mengikut nilai emas (85 gram) dan 2.5%.

Jadual 1 menunjukkan jenis-jenis perniagaan yang terdapat di Malaysia iaitu perniagaan persendirian (Milikan Tunggal), perniagaan perkongsian, perniagaan syarikat dan koperasi.

Selain itu, zakat perniagaan merupakan tanggungjawab yang wajib ditunaikan ke atas mereka yang telah memenuhi syarat-syarat yang ditetapkan. Jadual 2 menunjukkan syarat wajib zakat perniagaan terdapat lapan (8) iaitu muslim, sempurna milik, cukup nisab, cukup haul, niat berniaga, barang perniagaan dan perkhidmatan yang halal, harta yang produktif (al nama) dan harta perniagaan tidak digunakan untuk kegunaan sendiri (Jawhar, 2008)

Jadual 3 menunjukkan jadual bilangan koperasi mengikut negeri di Malaysia sehingga 31 Disember 2017. Tujuan kajian ini dilakukan di W.P Kuala Lumpur disebabkan faktor bilangan anggota-anggota koperasi adalah yang paling tinggi sekali berbanding negeri-negeri yang lain walaupun bilangan koperasi adalah ke tujuh (7) tertinggi di Malaysia.

Jadual 4 menunjukkan jumlah kutipan zakat perniagaan sepanjang tahun 2011 sehingga 2017 di Pusat Pungutan Zakat, Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur (MAIWP). Pada tahun 2011, jumlah kutipan zakat perniagaan daripada pembayar zakat menunjukkan peningkatan yang paling tinggi iaitu 63% iaitu sebanyak RM54,847,599.26 daripada tahun sebelumnya dan jumlah pembayar zakat perniagaan adalah dari 1,429 buah syarikat kepada 1,571 pada tahun 2011. Pada tahun 2012, Jumlah kutipan zakat perniagaan telah meningkat sebanyak 36% iaitu kepada RM74,424,879.13. Jumlah pembayar zakat perniagaan turut meningkat kepada 1,844 buah syarikat. Pada tahun 2013, zakat perniagaan telah meningkat kepada RM97,161,344.30 iaitu sebanyak 31%. Jumlah pembayar zakat perniagaan adalah sebanyak 2,101 buah syarikat. Namun pada tahun 2014, terdapat penurunan sebanyak 11% iaitu RM86,168,015.20 daripada jumlah kutipan dari tahun sebelumnya. Namun, jumlah pembayar zakat perniagaan pada tahun tersebut mempunyai peningkatan yang positif iaitu 2,447 buah syarikat. Mungkin jumlah penurunan adalah disebabkan jumlah keuntungan sesebuah syarikat dan koperasi pada tahun tersebut mempunyai kejatuhan mahupun kerugian. Namun pada tahun 2015, jumlah kutipan zakat perniagaan kembali positif apabila terdapat peningkatan sebanyak 9.2% iaitu kepada RM94,121,305.74 dan jumlah pembayar zakat tahun tersebut turut meningkat kepada 2,454 buah syarikat. Pada tahun 2016, jumlah kutipan zakat perniagaan telah meningkat sebanyak 13% iaitu kepada RM106,304,269.21. Jumlah pembayar zakat tahun tersebut turut meningkat kepada 2,558 buah syarikat. Akhir sekali pada tahun 2017, terdapat peningkatan sebanyak 15% iaitu kepada RM122,142,889.95 dan jumlah pembayar zakat perniagaan tahun tersebut adalah 2,680 buah syarikat.

Memandangkan zakat merupakan salah satu (1) bentuk dalam membangunkan ekonomi masyarakat terutamanya golongan asnaf, maka perlu adanya kuasa dan peranan yang luas untuk MAIWP agar zakat dapat direalisasikan melalui sistem aliran tunai yang baik melalui pembayar zakat. Oleh yang demikian, objektif yang ingin dicapai daripada kajian ini dapat dirumuskan sebagaimana seperti berikut, iaitu

- i. Mengkaji Konsep Pemilikan dalam Amalan Zakat Koperasi.
- ii. Mengkaji amalan pembayaran zakat perniagaan oleh Koperasi di Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur.

KAJIAN LEPAS

Sesuatu barangan dikategorikan sebagai barang perniagaan sekiranya barangan tersebut diperolehi melalui perniagaan dan diniatkan untuk tujuan perniagaan semasa barangan itu diperolehi. Zahri Hamat (2013) menyatakan sesuatu barangan hanya dianggap bahan perniagaan apabila di masa membelinya diniatkan untuk diperniagakan. Justeru itu wang yang dibelanjakan untuk membeli barangan perniagaan dikenali sebagai modal. Namun jika sebaliknya, wang tersebut dianggap sebagai wang simpanan jika ia hanya disimpan sahaja.

Aktiviti-aktiviti yang dijalankan oleh syarikat adalah satu bentuk perkembangan harta yang tergolong dalam prinsip al-nama. Al-Qaradawi (2004), al- Nama (Subur) merupakan salah satu ciri atau syarat harta yang wajib dikeluarkan zakat. Oleh itu, apabila dilihat secara keseluruhannya harta syarikat merupakan harta yang layak dikeluarkan zakat kerana prinsipnya sebagai harta yang subur. JAKIM (2009), berdasarkan keputusan Muzakarah Jawatankuasa Fatwa Majlis Kebangsaan bagi Hal Ehwal Agama Islam Malaysia menyatakan syarikat perniagaan adalah diwajibkan membayar zakat. Antaranya Keputusan fatwa tersebut ialah syarikat perniagaan diwajibkan zakat apabila mencukupi syarat-syarat seperti perniagaan yang dimiliki oleh seorang Islam, perniagaan yang dimiliki oleh seorang Islam yang merdeka, sempurna milik, cukup nisab, cukup haul (genap setahun qamariah), kadar zakat ke atas syarikat 2.5% dan syarikat yang dimiliki bersama antara orang Islam dan bukan Islam, maka wajib ke atas jumlah saham yang dimiliki oleh orang Islam sahaja berdasarkan pendapatan bersih yang diperolehi. Fatwa ini selaras dengan apa yang diputuskan dalam Keputusan dan Resolusi Nadwah Kesepuluh dan Kesebelas. Bagi isu-isu zakat semasa, Baitul Zakat (2001) menyatakan dikenakan zakat atas saham syarikat (al-musahamah) kerana sifatnya sebagai entiti perundangan (syakhsyiyah al-i'tibariyyah) dengan tertakluk kepada pemerintah mengeluarkan surat perintah (atau seumpamanya) supaya zakat dikeluarkan oleh syarikat, undang-undang dan peraturan syarikat hendaklah memasukkan kewajipan mengeluarkan zakat hasil aktiviti yang dilakukan, syarikat hendaklah menyebut tentang zakat dalam undang-undang tubuhnya dan para pemegang saham hendaklah rela dikeluarkan zakat bagi pihak diri mereka.

Abdul Muhaimin (2009) menyatakan zakat dalam Islam merupakan tanggungjawab wajib kepada mereka yang mampu bagi memastikan keadilan dan kestabilan sosial terjamin dimana ianya mempunyai peranan yang besar dalam aspek ekonomi dan masyarakat. Abdul Muhaimin (2009) juga menyatakan zakat bukan sekadar satu kewajipan ibadah, malah suatu kewajipan kewangan serta mempunyai hubungan antara insan dengan penciptanya disamping merangkumi hubungan insan dengan insan serta masyarakat.

Ram et.al. (2009) telah melakukan kajian mengenai meneroka dan mengkaji sikap ahli perniagaan terhadap peraturan zakat dari negeri Kedah. Belian telah menyenaraikan faktor sikap dan undang-undang merupakan punca seseorang usahawan itu ingin menunaikan zakat. Aidit (1998) berpandangan bahawa akta dan undang-undang yang menyokong khusus berkaitan pembayaran zakat adalah penting bagi meningkatkan kesedaran membayar sebagaimana patuhnya pembayar dengan wujudnya Akta Cukai Pendapatan 1967. Kamil (2006) melakukan kajian berkaitan kepentingan undang-undang dalam pelaksanaan zakat, kebanyakan responden berpandangan undang-undang zakat di Malaysia berada pada tahap lemah. Dengan menggunakan teori pembelajaran sosial, manusi akan melaksanakan tanggungjawab jika merasakan dirinya terancam. Walaupun kajian yang dilaksanakan tidak dapat menunjukkan hubungan kait yang signifikan antaran pembayaran dan undang-undang, beliau berpandangan bahawa undang-undang yang positif akan meningkatkan jumlah bayaran. Oleh itu, penguatkuasaan adalah penting bagi memastikan tiada anggota masyarakat yang terlepas dari melaksanakan tanggungjawab ini.

Zakat hendaklah dikeluarkan dengan menyerahkan kepada pihak yang berkuasa untuk diagihkan kepada mereka yang layak. Siti Mashitoh (2007) menyatakan undang-undang negara jelas memperuntukkan bahawa zakat hendaklah dibayar kepada Majlis Agama Islam Negeri (MAIN) masing-masing ataupun kepada badan-badan yang dilantik sebagai amil bagi menerima pembayaran zakat. Oleh itu, jika pembayaran zakat dibayar kepada pihak selain dari yang dilantik adalah dianggap bertentangan dengan undang-undang sedia ada, walaupun pada hakikatnya pembayaran zakat yang dilaksanakan terus kepada asnaf tidaklah bertentangan dengan Hukum Syarak. Kewajipan zakat syarikat adalah berasaskan hujah daripada nas-nas yang umum, prinsip syakhsyiyah al-i'tibariyyah, al-nama, prinsip zakat al-khultah dan merangkumkan harta zakat.

Zahri (2007) telah mengkaji dan menganalisis kaedah perakaunan zakat perniagaan yang diamalkan di Malaysia dimana tertumpu kepada kaedah taksiran zakat perniagaan yang dibuat oleh badan zakat negeri-negeri di Malaysia. Abdul Hakim (2007) telah membuat kajian tentang potensi pembayaran dan kutipan zakat di Malaysia. Kajian tentang penerimaan dan tanggapan masyarakat terhadap sumber zakat yang diiktiraf (Sanep & Hairunnizam, 2005) dan pengagihan zakat kepada lapan (8) asnaf (Hairunnizam, 2010), peranan agihan zakat

dalam meningkatkan tahap ekonomi ummah (Patmawati,2007) dan Abdul Rahman Ngateman (2015) melakukan kajian mengenai kesedaran membayar zakat perniagaan terhadap koperasi di Selangor. Kajian-kajian tersebut bertujuan untuk meningkatkan kesedaran masyarakat terhadap kewajipan berzakat agar jumlah kutipan zakat dapat dipertingkatkan seterusnya menambahbaikkan aspek kualiti hidup asnaf zakat terutamanya golongan fakir dan miskin dengan meningkatkan agihan zakat serta menyediakan pelbagai bantuan kepada mereka.

METODOLOGI KAJIAN

Kajian ini menggunakan dua pendekatan yang berbeza untuk mengumpul data iaitu melalui data primer dan data sekunder. Data primer diperoleh daripada temuduga secara bersemuka dengan seorang pensyarah iaitu Dr Muhammad Ikhlas bin Rosele, pensyarah Jabatan Fiqh dan Usul, Universiti Malaya. Temubual ini dijalankan pada 6 April 2018, jam 3.00 petang di Bangunan Blok C, Jabatan Fiqh dan Usul, Universiti Malaya. Kaedah temubual ini digunakan bagi mendapatkan maklumat terperinci mengenai penerangan berkaitan hukum-hukum fiqh dan kewajipan dalam Zakat Perniagaan terutamanya berkaitan dengan isu pemilikan dalam sesebuah organisasi.

Kaedah ini juga menghasilkan data primer yang tidak boleh diragui kesahihannya kerana informan yang ditemubual merupakan seorang pensyarah yang banyak hasil kajiannya dan artikel terbitan adalah berkaitan dengan hukum, isu pemilikan berkaitan zakat terutamanya berkaitan zakat perniagaan. Hasil temubual berdurasi 22 minit dianalisis bagi mendapatkan maklumat-maklumat penting yang akan dijadikan sebagai dapatan kajian. Selain itu, kaedah pengumpulan data juga disokong oleh kaedah-kaedah lain bagi mendapatkan maklumat tambahan serta mengukuhkan lagi kajian ini. Selain itu, dua (2) buah koperasi turut dijadikan sampel temubual untuk mendapatkan maklumat. Koperasi AAA adalah sebuah koperasi yang membayar zakat dan koperasi BBB adalah sebuah koperasi yang tidak membayar zakat. Koperasi AAA telah membayar zakat kepada MAIWP dan koperasi terbabit juga mengamalkan konsep wakalah dimana koperasi tersebut separuh dari zakat kepada MAIWP dan separuh lagi digunakan sebagai dana untuk anggota koperasi seperti khairat kematian anggota, hadiah anak cemerlang dalam pelajaran dalam UPSR, PT3, SPM dan STPM. Manakala Koperasi BBB adalah sebuah koperasi yang tidak membayar zakat secara konsisten dimana ada tahun tersebut koperasi membayar dan ada tahun tidak membayar. Seterusnya data sekunder ialah data yang dikumpul dari sumber tersedia. Bagi mendapatkan maklumat yang berkaitan, kaedah pengumpulan data dan maklumat melalui dokumen bertulis seperti artikel jurnal, kerta kerja, kertas prosiding, laporan tahunan dan sebagainya. Sumber-sumber ini digunakan untuk menganalisis sorotan kajian lepas dan juga maklumat berkaitan institusi-institusi berkenaan.

HASIL KAJIAN

Hasil kajian yang dilakukan ke atas dua (2) buah koperasi iaitu koperasi AAA dan koperasi BBB mendapati terdapat dua (2) perkara utama untuk dibincangkan selaras dengan objektif kajian iaitu mengkaji konsep pemilikan dalam amalan zakat koperasi dan mengkaji amalan pembayaran zakat perniagaan oleh koperasi di W.P Kuala Lumpur. Kajian ini untuk mengkaji konsep pemilikan dalam amalan zakat koperasi dengan membincangkan mengenai isu pemilikan dalam zakat *syakhsyiyah al-i'tibariyyah* dan isu pemilikan dalam hubungan koperasi dengan pihak berkepentingan. Mengkaji amalan pembayaran zakat perniagaan oleh koperasi di W.P Kuala Lumpur adalah berkaitan dengan faktor-faktor yang menjadi kekangan dalam pihak koperasi melaksanakan tanggungjawab sebagai pembayar zakat perniagaan.

1. MENKKAJI KONSEP PEMILIKAN DALAM AMALAN ZAKAT KOPERASI

Zakat merupakan rukun ketiga (3) dari lima (5) rukun Islam dan ia juga merupakan salah satu diantara panji-panji Islam di mana Islam tidak boleh ditegakkan tanpanya. Dalil-dalil dan ijmak bersepakat bahawa zakat adalah wajib dikeluarkan. Pada 9 Disember 1992 di Kuala Lumpur, Muzakarah Jawatankuasa Fatwa Bagi Hal Ehwal Ugama Islam Malaysia kali ke-3 telah memutuskan iaitu syarikat perniagaan diwajibkan zakat. Antaranya Keputusan fatwa tersebut ialah syarikat perniagaan diwajibkan zakat apabila mencukupi syarat-syarat seperti perniagaan yang dimiliki oleh seorang Islam, perniagaan yang dimiliki oleh seorang Islam yang merdeka, sempurna milik, cukup nisab, cukup haul (genap setahun qamariah), kadar zakat ke atas syarikat 2.5% dan syarikat yang dimiliki bersama antara orang Islam dan bukan Islam, maka wajib ke atas jumlah saham yang dimiliki oleh orang Islam sahaja berdasarkan pendapatan bersih yang diperolehi

Di Malaysia, semua syarikat tertakluk dibawah Akta Syarikat 1965 dan manakala koperasi di bawah Akta koperasi 1993. Jenis-Jenis syarikat dibawah Akta ini terbahagi kepada tiga iaitu syarikat berhad menurut saham (koperasi juga tergolong di dalam ini), syarikat tidak berhad, dan syarikat menurut jaminan. Setiap koperasi di Malaysia mempunyai undang-undang kecil di mana setiap perubahan dalam undang-undang kecil perlu mendapat kelulusan daripada perwakilan yang dilantik dikalangan anggota koperasi dan Suruhanjaya Koperasi Malaysia.

Para Ulama telah sepakat dalam keputusannya menyatakan syarikat-syarikat perniagaan wajib mengeluarkan zakat perniagaan. Pendapat tersebut adalah berdasarkan firman Allah SWT di Jadual 5 iaitu Surah al-Baqarah, ayat 267 dan *Surah Al-Nur 24:3*. Jadual 5 juga menunjukkan terdapat dua (2) hadis Rasulullah SAW. Berdasarkan hadis tersebut, boleh ditaksirkan bahawa beberapa individu yang berada dalam satu syarikat atau berkumpulan maka dianggap satu tanpa dipisahkan antara satu sama lain. Bila sesebuah koperasi ditubuhkan dengan niat untuk menjalankan perniagaan sama ada dalam sektor perkhidmatan ataupun pengeluaran. Maka koperasi tersebut dianggap sebagai koperasi yang berlandaskan perniagaan yang wajib dikenakan zakat perniagaan. Kadar yang dikenakan adalah 2.5% daripada pendapatan bersih.

Terdapat hujah lain yang boleh menjadi asas kepada pembayaran zakat ke atas koperasi iaitu mengangap koperasi sebagai *syakhsyiyah al-i'tibariyyah*. Muhammad Ikhlas Rosele (2015) menyatakan *syakhsyiyah al-i'tibariyyah* ialah satu kumpulan manusia yang bersatu dalam menuju objektif tertentu, atau kumpulan harta yang diuruskan untuk tujuan tertentu, yang mana terlepas daripadanya perundangan individu, dan ia menjadi satu entiti yang saling memberi sumbangan dalam aktiviti dan perkara yang memberi maafaat kepada mereka. Disebabkan itu, setiap hak dan kewajipan terpakai atas *syakhsyiyah al-i'tibariyyah* yang terdiri didalamnya individu-individu yang membangunkannya. Dalam erti kata lain memberi sifat *ahliyyah al-qanuniyyah* (kecuali apa yang telah khusus kepada manusia) kepada syarikat. Manakala bebanya adalah berbeza dengan *ahliyyah al-syuraka* (kelayakan orang yang berkongsi) dimana bagi syarikat ia mempunyai beban tanggungan harta yang khusus. Dalam erti kata lain, koperasi mempunyai kapasiti bertindak seperti manusia. Paizah (2001) *syakhsyiyah al-i'tibariyyah* mempunyai kelayakan untuk memiliki hak untuk menjalankan transaksi. Jika dilihat pembayaran zakat juga secara asasnya adalah suatu transaksi. Kesimpulan disini, hokum membayar zakat atas *syakhsyiyah al-i'tibariyyah* adalah sama hukumnya dengan *syakhsyiyah al-tabi'iyah* iaitu wajib. Koperasi di Malaysia adalah merupakan *syakhsyiyah al-i'tibariyyah*, kerana itu wajib bagi koperasi-koperasi tersebut membayar zakat.

Di antara hikmat disyariatkan zakat ialah pengurusan zakat yang sistematik mampu membaiki kedudukan masyarakat dari segi moral dan taraf hidup. Ia dapat mengelakan daripada orang tidak berkemampuan melakukan sebarang jenayah hanya untuk sara hidup. Zakat dapat membersihkan jiwa dari sifat kedekut dan bakhil. Ia melatih seseorang mukmin menjadi dermawan dan belas kasihan terhadap orang lain yang kurang berkemampuan. Terdapat dua (2) firman Allah SWT yang menyatakan syariatkan zakat di Surah Al-Imran Ayat 180 dan Surah Al-A'raaf, Ayat 156.

Selain itu, kajian yang dilakukan dalam aspek mengkaji konsep pemilikan lebih menjurus kepada isu *syakhsyiyah al-i'tibariyyah* dan isu pemilikan dalam hubungan antara koperasi dengan pihak berkepentingan. Yang pertama (1) iaitu Isu Pemilikan dalam Zakat *Syakhsyiyah al-i'tibariyyah* dimana perbincangan zakat *syakhsyiyah al-i'tibariyyah* mempunyai kaitan dengan teori pemilikan (ownership) iaitu dengan persoalan "adakah koperasi mempunyai pemilikan penuh terhadap hartanya?" Golongan ulama telah melihat konsep pemilikan sempurna dalam pemilikan tidak sempurna berdasarkan pemisahan harta dengan manfaat. Ini bermakna pemilikan sempurna adalah yang memiliki harta berserta dengan manfaat dan pemilikan tidak sempurna adalah yang memiliki salah satu daripada keduanya. Sedangkan golongan ilmuan moden melihat pemilikan sebagai hak-hak yang mana boleh diagihkan kepada kumpulan manusia ataupun entiti korporat seperti koperasi.

Seperti yang diketahui pemilikan sempurna dalam zakat mempunyai pelbagai pendapat dan pandangan yang berbeza-beza. Terdapat golongan yang menyatakan milik penuh bermaksud kekayaan itu berada di bawah pengawasan dan kuasanya. Al-Kasani (2003) menyatakan ada sebahagian lain yang mensyaratkan kekayaan tersebut harus berada ditangannya yang mana tidak bersangkutan dengan hak yang lain. Pembezaan kefahaman pemilikan sempurna mendatangkan kesan yang berbeza dalam pembayaran zakat. Contohnya, jumhur ulama (selain golongan Hanafiyyah) mewajibkan zakat ke atas harta wakaf yang diwakafkan kepada orang tertentu sedangkan orang yang mendapat harta wakaf itu tidak mempunyai milikan yang sempurna ke atas harta tersebut. Berdasarkan itu, pemilikan sempurna boleh dikatakan cukup sekadar mempunyai kekuasaan dan pengawasan terhadap harta. Keadaan ini wujud dalam koperasi kerana harta-hartanya diuruskan atas nama koperasi. Koperasi (*syakhsyiyah al-i'tibariyyah*) juga mempunyai kapasiti tertentu terhadap harta sebagaimana yang telah dijelaskan. Oleh itu, tidak ada halangan untuk mewajibkan zakat ke atas koperasi jika hartanya memenuhi syarat untuk dizakatkan disebabkan koperasi menepati prinsip *syakhsyiyah al-i'tibariyyah* iaitu entiti yang boleh

memiliki dan mengawal dengan sempurna hartanya melalui milk al-hiyazah dan milk al-tasarruf yang menghalang pihak lain dari mencabuli hartanya S(LZS,2007).

Yang kedua (2) ialah Isu Pemilikan dalam Hubungan Koperasi dengan Pihak Berkepentingan dimana di dalam amalan koperasi mahupun syarikat di Malaysia, pihak koperasi membayar zakat bagi pihak pemegang saham. Mohamad Zaki (2014) telah menyatakan bahawa persoalan mengenai *syakhsyiyah al-i'tibariyyah* masih lagi berbangkit, kerana koperasi mempunyai kapasiti sendiri untuk membayar zakat bagi pihak orang lain. Oleh kerana konsep *syakhsyiyah al-i'tibariyyah* diterima maka tidak menjadi satu (1) masalah jika koperasi bertindak membayar zakat bagi pihak orang lain. Selain itu, perlu diperincikan hubungan antara koperasi dengan pemegang saham dalam pembayaran zakat oleh koperasi. Syahatah (1998) telah menyatakan bahawa harta koperasi dan harta pemegang saham dizakatkan berasaskan prinsip mencampurkan harta zakat (zakat al-khultah) dan pembayaran tersebut diandaikan dibawah pemilikan yang satu.

Di bawah prinsip ini, semua harta tersebut dicampurkan tanpa melihat nisab setiap pemilik saham tersebut cukup atau tidak sebagaimana yang disebut dalam Mazhab Syafi'i. Atas alasan tersebut, pemegang saham tidak lagi perlu membayar zakat atas hartanya yang terdapat dalam koperasi. 'Afanah (2007) menyatakan kewajipan zakat tersebut telah dilaksanakan oleh koperasi tersebut. Perlu difahami bahawa kewajipan zakat adalah pada harta tersebut, jika harta tersebut telah dizakatkan maka tidak ada lagi zakat pada harta yang sama. Sedangkan kewajipan individu adalah tanggungjawabnya menunaikan zakat atas harta tersebut. Walaupun hartanya boleh dikeluarkan oleh koperasi sebagai zakat yang membuatkan hartanya bersih (dari kewajipan zakat), sebagai pemilik harta tersebut (pemegang saham) juga perlu berniat untuk mengeluarkan zakat hartanya semasa menyerahkan wang sebagai modal saham kepada koperasi tersebut ataupun ketika zakat diserahkan kepada asnaf.

2. MENGENAI AMALAN PEMBAYARAN ZAKAT PERNIAGAAN OLEH KOPERASI DI W.P KUALA LUMPUR

Terdapat beberapa isu yang penting dalam melonjakkan kutipan zakat perniagaan koperasi di W.P Kuala Lumpur. Antaranya ialah ketiadaan rebat cukai perniagaan, undang-undang kutipan zakat perniagaan yang agak longgar dan isu pemilikan pemegang saham/pihak pengurusan koperasi.

Yang pertama (1) ialah ketiadaan rebat cukai perniagaan, dimana Majlis Agama Islam Negeri telah berusaha sedaya upaya untuk memberkan kesedaran dan maklumat mengenai kewajipan zakat perniagaan, namun impaknya tidaklah begitu besar. Abdul Rahman (2005) menyatakan jika Kerajaan Persekutuan membenarkan syarikat yang membayar zakat perniagaan mendapatkan rebat daripada tanggungan cukai yang dikenakan ke atas syarikat, ini sedikit sebanyak akan meringankan beban kewangan yang akan ditanggung oleh mereka. Dengan wujudnya rebat cukai, maka akan menjadi satu insentif kepada syarikat-syarikat yang dimiliki oleh pemilik muslim yang tidak menunaikan zakat perniagaan sebelum ini untuk berbuat demikian. Menurut Akta Cukai Pendapatan 1967, hanya individu sahaja yang layak untuk memohon rebat cukai pendapatan daripada jumlah zakat yang mereka keluarkan. Akta ini tidak sah untuk syarikat dan entiti korporat. Hasil temubual dengan beberapa koperasi di W.P Kuala Lumpur juga menyatakan ketidakmampuan untuk membayar zakat disebabkan bebanan 2 kali. Sekiranya rebat cukai tidak disediakan oleh kerajaan Malaysia, koperasi akan terpaksa tanggung kos yang besar seperti membayar cukai perniagaan dan zakat perniagaan.

Yang kedua (2) ialah undang-undang kutipan zakat perniagaan yang agak longgar iaitu dimana isu ini boleh dilihat dengan jelas dimana ianya membuka ruang yang besar kepada mereka yang enggan melaksanakan bebas begitu sahaja seperti yang berlaku di koperasi BBB. Sanep Ahmad dan Zulkifli (2010) menyatakan walaupun zakat merupakan ibadah yang difardhukan oleh Allah SWT, namun sebilangan besar daripadanya akan lebih terdorong melaksanakannya apabila ia disokong oleh undang-undang. Perkara ini pernah berbangkit pada Majlis Fatwa Kebangsaan dalam muzakarahnya kali 31 pada 9 Disember 1992 menyatakan diwajibkan zakat ke atas syarikat perniagaan yang memenuhi syarat-syarat yang ditetapkan.

Akhir sekali ialah isu pemilikan pemegang saham/pihak pengurusan koperasi. Kamil (2002) menyatakan analisis melalui sumber data yang diperoleh dan hasil maklumat daripada temuduga dengan Anggota Lembaga Koperasi menunjukkan faktor dalaman dan luaran memainkan peranan penting bagi memahami kesedaran koperasi untuk membayar zakat perniagaan. Faktor dalaman seperti sikap dan nilai moral, manakala faktor luaran seperti undang-undang dan penguatkuasaan adalah faktor-faktor yang memberi kesan kepada kesedaran koperasi untuk membayar zakat perniagaan. Hasil daripada temubual yang dijalankan ke atas Koperasi AAA dan koperasi BBB mendapati bahawa keputusan untuk melaksanakan tanggungjawab pembayaran zakat adalah terletak pada ahli lembaga pengarah koperasi itu sendiri. Pada kebiasaannya, bilangan ahli lembaga koperasi bagi sesebuah koperasi adalah daripada Sembilan (9) sehingga dua belas (12) orang dimana setiap tahun akan

berlakunya pilihanraya iaitu mengundi untuk mengekalkan ahli lembaga pengarah yang sedia ada atau mengantikannya dengan ahli lembaga baru yang terdiri daripada anggota-anggota koperasi itu sendiri. Apabila berlakunya perubahan pucuk kepimpinan koperasi, maka setiap tahun keputusan akan berbeza-beza disebabkan perbezaan pendapat. Dari hasil kajian yang dilakukan ke atas koperasi BBB, didapati terdapat dua belas (12) orang ahli lembaga terdiri daripada sepuluh (10) orang beragama Islam dan dua (2) orang bukan Islam. Kalau mengikut undian, maka boleh membayar zakat perniagaan namun didalam golongan Islam itu sendiri mempunyai perbezaan pendapat. Oleh demikian, keputusan akhir adalah tidak membayar zakat hanya disebabkan sesetengah daripadanya berpendapat bahawa koperasi akan menanggung kos yang besar jika cukai dan zakat dibayar tanpa ada rebat khas daripada zakat itu sendiri.

Selain itu Dr Muhammad Ikhlas Rosele (2018) didalam temubualnya telah menyatakan sekiranya pihak koperasi tidak mahu membayar zakat maka pihak koperasi tersebut mestilah memaklumkan kepada anggota-anggotanya bahawa dividen yang mereka dapat masih belum ditolak zakat. Maka demikian, anggota-anggota koperasi tersebut hendaklah mengistiharkan dividen yang mereka kepada pejabat zakat secara peribadi walaupun anggota tersebut tidak bersetuju dengan proses tersebut. Namun, setelah pihak koperasi melaporkannya kepada anggota, maka tanggungjawab koperasi adalah terlepas daripada dosa tidak membayar zakat dan terpulang pada anggota sama ada hendak membayar ataupun tidak. Oleh itu, Dr Muhammad Ikhlas Rosele (2018) juga telah menerangkan bahawa lebih mudah pihak koperasi untuk membayarnya sendiri agar dapat memudahkan anggotanya dalam menerima dividen yang bersih dari riba.

PERBINCANGAN DAN IMPLIKASI DASAR

Kajian telah mendapati bahawa koperasi di Malaysia masih di tahap yang rendah dalam urusan membayar zakat perniagaan. Mengikut data perangkaan daripada Suruhanjaya Koperasi Malaysia (SKM) sehingga 31 Disember 2017 jumlah koperasi yang berdaftar di seluruh Malaysia adalah sebanyak 13,899 buah, manakala di Negeri Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur sahaja sehingga 31 Disember 2016 jumlah koperasi yang berdaftar adalah sebanyak 1,007 buah koperasi. Negeri W.P Kuala Lumpur merupakan negeri yang ke ketujuh (7) tertinggi daripada empat belas (14 buah) negeri dari segi bilangan koperasi berdaftar jika dibandingkan dengan negeri-negeri yang lain. Walau bagaimanapun bilangan koperasi yang membayar zakat perniagaan masih di tahap yang rendah. Sehubungan itu, adalah diharapkan lebih banyak koperasi akan menjelaskan zakat perniagaan selepas ini seiring dengan peralihan ANGKASA sebagai wakil kutipan zakat perniagaan koperasi oleh PPZ Kuala Lumpur.

Melalui perhatian yang dilakukan ke atas beberapa ahli lembaga koperasi yang mentadbir dan menguruskan koperasi BBB, kajian mendapati bahawa kurangnya keimanan dan pengetahuan agama dalam aspek zakat perniagaan koperasi telah menjadikannya sebagai faktor utama koperasi-koperasi di sekitar W.P Kuala Lumpur masih banyak yang tidak menunaikan tanggungjawab sebagai pembayar zakat. Faktor lain, tidak ada undang-undang yang kuat untuk memaksa golongan koperasi untuk membayar zakat.

Selain itu, pihak kerajaan perlu menyemak semula semua polisi yang melibatkan rebat cukai kepada syarikat dan koperasi. Dengan ketiadaan rebat cukai untuk zakat perniagaan, akan menyebabkan sebahagian besar entiti perniagaan akan mengelak untuk membayar zakat perniagaan. Ini kerana, syarikat dan koperasi terbabit akan menganggapnya sebagai cukai berganda sekiranya cukai perlu dibayar dan zakat juga perlu dibayar. Selain itu, Jawatankuasa Fatwa Negeri juga perlulah mengeluarkan fatwa yang bersifat menyeluruh dan jelas serta diwartakan mengenai kewajipan membayar zakat perniagaan. Zakat merupakan pemangkin kepada ekonomi umat Islam. Peraturan dan undang-undang yang telah ditetapkan oleh pemerintah atau Ulil Amri adalah demi menjaga hak dan kepentingan zakat tersebut. Sekiranya kutipan zakat dapat dikutip secara optimum, sudah tentu ia akan dapat menyelesaikan banyak masalah seperti membasmi kemiskinan, mengurangkan kadar jenayah, memangkin pembangunan modal insan serta mengangkat kedudukan ekonomi umat islam. Hasil agihan boleh dilihat pada program-program yang dianjurkan oleh MAIWP secara langsung dan tidak langsung sepanjang tahun 2017 dimana secara langsung menfokuskan pada dua puluh lapan (28) skim bantuan zakat dibawah lima (5) tajuk besar iaitu pembangunan pendidikan, asnaf, tempat tinggal, berdikari dan pembangunan ummah demi meningkatkan ekonomi golongan-golongan yang memerlukan.

Selain itu, untuk menggalakan koperasi membayar zakat perniagaan. Pihak MAIWP perlulah memberi penerangan dan memberi peluang kepada semua koperasi yang inginkan mengagihkan sendiri zakat perniagaan menggunakan konsep wakalah agar tidak berlakunya situasi di koperasi BBB walaupun pihak ANGKASA telah mengeluarkan jadual pengiraan zakat namun masih enggan membayar zakat. Dengan menggunakan konsep ini, pihak koperasi boleh membayar separuh daripada zakatnya kepada program-program seperti yang diamalkan oleh koperasi AAA iaitu memberi bantuan khairat kematian, bantuan anak-anak anggota yang cemerlang dari

segi akademiknya. Ini dapat menarik minat anggota-anggota koperasi untuk membuat keputusan di samping mengundi di dalam mesyuarat agung tahunan untuk memaksa pihak Ahli lembaga koperasi untuk membayar zakat perniagaan.

KESIMPULAN

Kajian dalam artikel ini cuba untuk menjelaskan isu pemilikan dalam pembayaran zakat koperasi dan isu yang menjadi halangan kepada koperasi untuk melaksanakan tanggungjawab sebagai pembayar zakat. Kajian ini menyimpulkan bahawa koperasi merupakan *syakhsyiyah al-i'tibariyyah* yang mempunyai kapasiti pemilikan harta yang tersendiri. Selain itu, kajian ini mendapati zakat perniagaan koperasi masih ditahap agak sederhana. Walaubagaimanapun, operasi di Malaysia dalam proses perubahan yang agak positif dimana terdapat peningkatan bilangan koperasi yang bayar melalui amil yang dilantik iaitu ANGKASA. Ini kerana telah wujud kesedaran dikalangan ahli-ahli lembaga pengarah koperasi itu sendiri. Walaubagaimanapun, diharap pihak ANGKASA dengan kerjasama Suruhanjaya Koperasi Malaysia dapat memainkan peranan penting untuk meningkatkan lagi kesedaran dan bilangan koperasi di Malaysia dalam menunaikan tanggungjawab sebagai pembayar zakat dengan mengadakan pemantauan di setiap koperasi dan memberi penerangan kepada ahli-ahli lembaga pengarah koperasi agar dapat lebih memahami mengenai kepentingan membayar zakat perniagaan. Dengan kutipan zakat yang banyak maka Majlis Agama Negeri akan lebih mampu untuk membantu golongan asnaf di Malaysia dan mempertingkatkan taraf ekonomi umat Islam secara umumnya.

RUJUKAN

- Abdul Muhaimin, M. (2009). Tuntutan Agama Dalam Membuat Perancangan Harta. In Seminar Perancangan Harta Individu dan Harta Syarikat Islam (pp. 1–30). Hotel Flamingo Ampang
- Abdul Rahim, Abdul Rahman (2005). “Menangani Cabaran Semasa Institusi Zakat”. Isu-isu Kontemporari Zakat di Malaysia. Bil. 1. Melaka: Institut Kajian Zakat Malaysia
- Abdul Rahman Ngateman (2015). Kesedaran membayar zakat perniagaan: Kajian terhadap insitutsi koperasi di Selangor. The Malaysian National Economic Conference (PERKEM)
- Afanah, Hisam al-Din (2007). Yas’ al-unak ‘an al-Zakat. Baitul Maqdis : Lajnah Zakat al-Quds,
- Al-Kasani, Abu Bakar bin Mas,, ud (2003) Badai‘ al-Sanai‘ fi Tartib al-Syarai, Bayrut: Dar alKutu al-Ilmiyyah.
- Al-Quran, Surah Al-A’raaf, Ayat 156: Terbitan Jabatan Kemajuan Islam Malaysia. Diperolehi pada 3 Jun 2018 daripada <http://www.islam.gov.my/e-jakim/e-quran/terjemahan-al-quran>
- Al-Quran, Surah al-Baqarah, ayat 267: Terbitan Jabatan Kemajuan Islam Malaysia. Diperolehi pada 3 Jun 2018 daripada <http://www.islam.gov.my/e-jakim/e-quran/terjemahan-al-quran>
- Al-Quran, Surah Al-Imran Ayat 180: Terbitan Jabatan Kemajuan Islam Malaysia. Diperolehi pada 3 Jun 2018 daripada <http://www.islam.gov.my/e-jakim/e-quran/terjemahan-al-quran>
- Al-Quran, Surah Al-Nur 24:37: Terbitan Jabatan Kemajuan Islam Malaysia. Diperolehi pada 3 Jun 2018 daripada <http://www.islam.gov.my/e-jakim/e-quran/terjemahan-al-quran>
- Akta Cukai Pendapatan 1967 . Diperolehi pada 5 Jun 2018 daripada http://www.hasil.gov.my/bt_goindex.php?bt_kump=5&bt_skum=5&bt_posi=3&bt_unit=1&bt_sequ=2
- Akta Koperasi 1993 (AKTA 502) & Peraturan-Peraturan sehingga 5 Mei 2016. International Law Book Services.
- Akta Syarikat 2016 (AKTA 777) & Peraturan-Peraturan sehingga 10 Mac 2017. International Law Book Services.
- Baitil Zakat, Hai‘ah Hukumiyyah Mustaqillah Daulah al-Kuwait (2001). Dalil al-Irsyadat li Muhasabat Zakat al-Syarikat. Keputusan dan resolusi Nadwah Kesepuluh dan Kesebelas Bagi Isu-Isu Zakat Semasa.
- Jabatan Wakaf, Zakat dan Haji Jabatan Perdana Menteri (2008). Manual Pengurusan Zakat 2nd Edition. Diperolehi pada 19 Jun 2018 dari http://intranet.jawhar.gov.my/penerbitan/p_admin/file_upload/mp_pengiraan_zakat.pdf
- JAKIM (2012). Keputusan Muzakarah Jawatankuasa Fatwa Majlis Kebangsaan Bagi Hal Ehwal Ugama Islam Malaysia.

- Putrajaya. Diperolehi pada 5 Jun 2018 daripada http://www.data.gov.my/data/ms_MY/dataset/fatwa-kebangsaan JAKIM. Keputusan Muzakarah Jawatan Kuasa Majlis Kebangsaan Bagi Hal Ehwal Ugama Islam, diperolehi pada 19 Mac 2018 daripada <http://www.efatwa.gov.my/fatwa-kebangsaan/pembayaran-zakatoleh-tabung-haji>
- Kamil Md. Idris (2002). Faktor Penentu Zakat Ke Atas Pendapatan Penggajian di Negeri Kedah. PHD thesis, Universiti Utara Malaysia.
- Laporan Interim Suruhanjaya Koperasi Malaysia. Diperolehi pada 30 Jun 2017 daripada <https://www.skm.gov.my/index.php/my/mengenai-skm/gerakan-koperasi/statistik-gerakan-operasi/statistik-tahunan>
- Laporan Tahunan Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan 2011 sehingga 2017. Diperolehi pada 2 Julai 2018 daripada <http://www.zakat.com.my/info-ppz/laporan/buku-laporan/>
- Lembaga Zakat Selangor (MAIS). Panduan Zakat Perniagaan. Shah Alam: Lembaga Zakat Selangor, 2007.
- Mohd Ikhlas Rosele & Luqman (2015). Zakat atas syarikat di Malaysia: Analisis Potensi. Jurnal Intelek (2015) Vol 10(1): 25-32. UITM PERLIS.
- Mohd Ikhlas Rosele & Luqman (2017). Isu Pemilikan dalam Institusi Kewangan Islam. Universiti Malaya.
- Mohamad Zaki, Mohd Zainodin, Mohd Asyadi, Shahrinizam & Nurufatinah (2013). "Isu Kutipan Zakat Perniagaan di Negeri Johor: Kajian di Majlis Agama Islam Negeri Johor (MAIJ)." Makalah International Seminar on Islamic Jurisprudence in Contemporary Society.
- Paizah Hj. Ismail (2001). Al-Fiqh al-Jina'i al-Islami. Academy of Islamic Studies (APIUM): Intel Multimedia and Publication (iMAP).
- Sanep Ahmad & Zulkifli (2010). Model Pematuhan dan Pengelakan Zakat: Satu Tinjauan Teori. 7th International Conference – The Tawhidi Epistemology: Zakat and Waqaf Economy. Malaysia: Universiti Kebangsaan Malaysia, Institut Islam Hadari dan Institut Latihan Islam Malaysia (ILIM).
- Siti Mashitoh, M. (2007). Sistem Perundangan Zakat di Malaysia: Antara Realiti dan Harapan. In Persidangan Zakat & Cukai Peringkat Kebangsaan (pp. 1–21).
- Syahatah, Hussayn Hussayn (1998). Muhasabah al-Zakat li al-Masarif al-Islami bayna al-Fikr WA al-Tatbiq. Makalah Nadwah al-Tatbiq al-Mu'asir li al-Zakat: University of al-Azhar.
- Yusuf Qaradawi (2011). Hukum Zakat, Bogor : Pustaka Litera AntarNusa.
- Zahri Hamat (2009). Business Zakat Accounting and Taxation in Malaysia. Conference on Islamic Perspectives on Management and Finance: University of Leicester

JADUAL 1: Jenis-Jenis Perniagaan di Malaysia

Jenis	Penerangan
Perniagaan Persendirian (Tunggal)	Dimiliki oleh seorang pemilik secara persendirian. Modal perniagaan adalah terdiri daripada wang simpanan sendiri dan pinjaman. Sumber kewangan lain ialah sewa beli, pajakan dan kredit perdagangan. Pemilik juga berkuasa penuh ke atas perniagaannya.
Perniagaan Perkongsian	Terdiri daripada lebih dari seorang yang bergabung untuk menjalankan perniagaan dengan tujuan mendapatkan keuntungan. Modal perniagaan diperolehi daripada sumbangan rakan kongsi. Keuntungan diagihkan mengikut peratusan jumlah modal yang disumbangkan masing-masing.
Perniagaan Syarikat	Adalah entiti yang berdaftar dibawah akta Syarikat 1965. Ianya adalah entiti yang berasingan dengan pemilik. Syarikat adalah terdiri daripada syarikat Sendirian Berhad dan Syarikat Awam Berhad.
Koperasi	merupakan satu bentuk organisasi perniagaan yang dibentuk oleh sekumpulan orang dengan sukarela berasaskan hak-hak yang sama demi kepentingan bersama daripada yuran dan unit-unit saham yang dimiliki oleh anggotanya

Sumber: Jabatan Wakaf, Zakat dan Haji Jabatan Perdana Menteri (2008)

JADUAL 2: Syarat Wajib Zakat Perniagaan

Muslim	Perniagaan yang mempunyai pemilikan bercampur antara Muslim dan bukan Muslim dimana hanya bahagian pemilikan dan kepentingan orang Islam sahaja dikenakan zakat.
Sempurna Milik	Harta yang dikenakan zakat mestilah ada kesempurnaan dari segi pemilikan (hak milik aset) dan keupayaan mengurus (tasarruf) iaitu mempunyai kuasa penuh ke atas harta.
Cukup Nisab	Paras minima yang menentukan sama ada wajib atau tidak sesuatu harta dikeluarkan zakat. Nisab adalah bersamaan dengan nilai 85 gram emas semasa
Cukup Haul	Genap setahun perniagaan. Penilaian harta perniagaan adalah dengan mengambil kira keadaan perniagaan pada akhir haul.
Niat Berniaga	Berniat untuk mendapatkan perolehan dan keuntungan. Dibuktikan dengan amalan. Niat adalah untuk mendapatkan keuntungan, manakala amalan ialah menjalankan perniagaan. Kedua-kedua perkara ini hendaklah wujud bersama.
Barang Perniagaan dan Perkhidmatan yang Halal	Perniagaan yang halal sahaja yang diwajibkan zakat. Semua bentuk perniagaan yang haram, sama ada dari segi zatnya seperti arak dan khinzir ataupun perniagaan perjudian dan riba adalah tidak diwajibkan zakat.
Harta yang Produktif (al-Nama')	Harta yang diwajibkan zakat terdiri daripada harta yang boleh berkembang atau berpotensi untuk berkembang iaitu berupaya untuk menjanakan pendapatan dan keuntungan. Merujuk kepada penyata kewangan, komponen harta yang berkembang ialah tunai (ditangan atau dibank), saham, bon, pegangan sekuriti, inventori barangan akhir (stok niaga), aset tetap (harta alih dan tidak alih), penghutang bersih perdagangan, dan aset bukan semasa (pelaburan jangka panjang).
Harta Perniagaan tidak digunakan untuk kegunaan sendiri	Menurut mazhab Syafi'I, Hanbali dan Maliki, apabila sesuatu harta perniagaan yang dimiliki untuk kegunaan sendiri, maka harta itu tidak tertakluk kepada zakat perniagaan tetapi akan dibuat taksiran zakat atas pendapatan individu.

Sumber: Jabatan Wakaf, Zakat dan Haji Jabatan Perdana Menteri (2008)

JADUAL 3: Jadual bilangan koperasi mengikut negeri di Malaysia sehingga 31 Disember 2017

Negeri	Bilangan Koperasi	Bilangan Anggota
Selangor	1,701	552,869
Perak	1,541	344,133
Sabah	1,452	304,619
Johor	1,370	465,519
Pahang	1,106	292,113
Sarawak	1,038	262,607
W.P Kuala Lumpur	1,007	2,863,353
Kedah	956	267,301
Kelantan	845	331,101
Negeri Sembilan	770	181,930
Pulau Pinang	716	233,591
Terengganu	709	234,534
Melaka	481	164,136
Perlis	207	55,791
Jumlah	13,899	6,553,597

Sumber: Suruhanjaya Koperasi Malaysia

JADUAL 4: Jumlah Kutipan Zakat Perniagaan di Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur dari tahun 2011 sehingga 2017

Tahun	Jumlah Zakat Perniagaan	Peratus Perubahan
2011	54,879,599.26	63%
2012	74,424,879.13	36%
2013	97,161,344.30	31%
2014	86,168,015.20	-11%
2015	94,121,305.74	9.2%
2016	106,304,269.21	13%
2017	122,142,889.95	15%

Sumber: Pusat Pungutan Zakat (PPZ), MAIWP

JADUAL 5: Jadual mengenai Firman Allah SWT dan Hadis berkaitan hukum zakat perniagaan

Surah al-Baqarah, ayat 267	Wahai orang yang beriman! Belanjakanlah (pada jalan Allah) sebahagian daripada hasil usaha kamu yang baik-baik, dan sebahagian dari apa yang kami keluarkan dari bumi untuk kamu)
Surah Al-Nur 24:37	“Ibadat itu dikerjakan oleh) orang-orang yang kuat imannya yang tidak dilalaikan oleh perniagaan atau berjual-beli daripada menyebut serta mengingati Allah, dan mendirikan sembahyang serta member zakat; mereka takutkan hari (kiamat) yang padanya berbalik-balik hati dan pandangan
Hadis Rasulullah SAW	<ol style="list-style-type: none"> 1. ...Tidak terhimpun antara yang terpisah dan tidak terpisah antaran yang terhimpun kerana takut bersedekah (zakat) dan orang-orang yang memelihara binatangnya hendaklah berdamai antara keduanya dengan berdasarkan persamaan.... 2. Anas RA meriwayatkan bahawa Abu Bakar RA merupakan baginya apa yang difardhukan oleh Rasulullah SAW: “Dan jika sesuatu harta berkongsi bercampur oleh dua orang, maka keduanya saling mengeluarkan zakat dengan adil (sesuai dengan kadar atau bahagian masing-masing).” (HR Bukhari)
Surah Al-Imran Ayat 180	Dan jangan sekali-kali orang-orang yang bakhil dengan harta benda yang telah dikurniakan Allah kepada mereka dari kemurahanNya. Menyangka bahawa keadaan bakhilnya itu baik bagi mereka. Bahkan dia adalah buruk bagi mereka. Mereka akan dikalungkan (diseksa) dengan apa yang mereka bakhilkan itu pada hari kiamat kelak.
Surah Al-A'raaf, Ayat 156	Dan tetapkanlah untuk kami kebajikan di dunia ini dan di akhirat; sesungguhnya kami kembali (bertaubat) kepada Engkau. Allah berfirman: “Siksa-Ku akan Kutimpakan kepada siapa yang Aku kehendaki dan rahmat-Ku meliputi segala sesuatu. Maka akan Aku tetapkan rahmat-Ku untuk orang-orang yang bertakwa, yang menunaikan zakat dan orang-orang yang beriman kepada ayat-ayat kami.

Sumber: Al-Quran